

Masterthesis

*Relatie tussen competentiebeleving en werktevredenheid van
pedagogisch medewerkers en hun professionele relatie met de
kinderen.*

Student: Ellen d'Achard van Enschat, 3650111

e.e.m.dachardvanenschut@students.uu.nl

Begeleider: Pauline Slot

2^e beoordelaar: Fleur Prinsen

Inleverdatum: 25 juni 2012

Abstract

Aim: The present study examined the relation between the professional teacher-child relation and perceived competence and job satisfaction in preschool teachers *Method:* The study was conducted, using data from a database comprising results of a standardized observation method (the CLASS) and a questionnaire collected from 154 preschool teachers, spread over 138 groups in 101 preschool institutions. *Results:* There was a positive, significant correlation between job satisfaction and the professional teacher-child relation. There wasn't a significant correlation found between perceived competence and the professional teacher-child relation. *Conclusion:* A positive, significant correlation was found between job satisfaction and teacher-child relationship. Which means that a higher job satisfaction among preschool teachers leads to a more positive teacher-child relationship. A recommendation for quality improvement in preschool settings is to holdup the job satisfaction among preschool teachers. Implications are discussed. *Key words:* *perceived competence, job satisfaction, teacher-child relation in preschool institutions*

Inleiding

In de afgelopen jaren zijn de kindaantallen op de voorschoolse instellingen enorm gegroeid. In 2006 was het aantal kinderen dat naar de dagopvang ging 234.000. In 2010 was dit aantal kinderen gegroeid naar 451.000 (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011; Rienstra, & Hagoort, 2011). Het aantal kinderen dat een peuterspeelzaal bezoekt, werd in 2009 tussen 180.000 en 200.000 geschat (Van der Vegt et al, 2009). Terwijl het aantal kinderen in voorschoolse instellingen toeneemt, blijkt de kwaliteit van deze instellingen gedaald (Jepman, 2011; NJI, n.d.). Een positieve interactie tussen de pedagogisch medewerker en het kind, oftewel de pedagogische relatie, is de belangrijkste voorwaarde om een pedagogische kwaliteit op voorschoolse instellingen te kunnen garanderen (Jepman, 2011; NJI, n.d.).

In deze masterthesis is onderzoek gedaan naar de competentiebeleving en werktevredenheid van de pedagogisch medewerkers binnen voorschoolse instellingen. Onderzocht wordt of competentiebeleving en werktevredenheid van pedagogisch medewerkers daar invloed op heeft. Er wordt gekeken of de genoemde factoren verband houden met de (kwaliteit van de) professionele relatie tussen de pedagogisch medewerker en de kinderen. Deze masterthesis is gekoppeld aan een landelijk onderzoek naar verbetering van de kwaliteit in Nederlandse voorschoolse instellingen. Het doel van deze masterthesis is om een bijdrage te leveren aan dit project. Doel van dit project is het in kaart brengen van de opbrengsten na investeringen in educatie en met name voorschoolse instellingen.

Een verbeterd inzicht in het verband tussen competentiebeleving en werktevredenheid en de pedagogische relatie kan leiden tot eventuele aangrijpingspunten ter verbetering en/of optimalisering van de kwaliteit van voorschoolse instellingen. Deze aangrijpingspunten zijn met name gericht op het optimaliseren/verbeteren van de vaardigheden van pedagogisch medewerkers die betrekking hebben op de pedagogische relatie tussen pedagogisch medewerker en de kinderen. Samenvattend gesproken, wordt er de volgende vraagstelling geformuleerd: *In welke mate hebben competentiebeleving en werktevredenheid van pedagogisch medewerkers een verband met de professionele relatie die zij hebben met de kinderen op kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.*

De vraagstelling is onderverdeeld in de volgende deelvragen:

1. Wat is het verband tussen competentiebeleving bij pedagogisch medewerkers en de mate waarin zij emotionele ondersteuning biedt aan de kinderen?

- a. Wat is de relatie tussen de competentiebeleving van pedagogisch medewerkers en zijn/haar sensitieve omgang met de kinderen?
 - b. Wat is de relatie tussen competentiebeleving van pedagogisch medewerkers en de sfeer op de groep?
2. Wat is het verband tussen de werktevredenheid van pedagogisch medewerkers en de mate waarin zij emotionele ondersteuning biedt aan de kinderen?
- a. Wat is de relatie tussen het werktevredenheid van de pedagogisch medewerkers en zijn/haar sensitieve omgang met de kinderen?
 - b. Wat is de relatie tussen competentiebeleving van de pedagogisch medewerkers en de sfeer op de groep?

Uit de vraagstelling komen drie belangrijke termen naar voren: de pedagogische relatie, competentiebeleving en werktevredenheid. Deze termen worden in het kader van het onderzoek geoperationaliseerd, op deze wijze wordt er een helder beeld geschept van de te onderzoeken constructen.

Pedagogische relatie

Een positieve pedagogische relatie kan omschreven worden als een warme, vertrouwde relatie tussen de pedagogisch medewerker en het kind. Deze relatie blijkt van belang te zijn voor de ontwikkeling van het kind op zowel sociaal-emotioneel gebied, als op het gebied van educatie (Burchinal et al., 2008; Koomen, van Leeuwen, & van der Leij, 2004). De pedagogische relatie wordt in dit onderzoek gerepresenteerd door de variabelen ‘sensitieve omgang’ en ‘de sfeer op de groep’. Sensitiviteit wordt beschreven als het vermogen om de lichamelijke of psychische behoeften van het kind te kunnen signaleren (Rigter, 2002). Wanneer een pedagogisch medewerker depressieve en/of negatieve gevoelens ervaart in de privésfeer en/of in de werksetting is hij/zij in mindere mate in staat tot een sensitieve omgang of het creëren van een positieve sfeer op de groep, wat negatief van invloed is op de pedagogische relatie (Hamre, & Pianta, 2004).

Competentiebeleving

Competentiebeleving wordt beschreven als een globaal, breed gevoel van eigenwaarde. Dit beeld wordt teweeg gebracht door het verschil tussen het ideale zelfbeeld en het eigenlijke zelfbeeld van de persoon. Het bepaalt voor een groot deel hoe personen zich gedragen in verschillende situaties (McGuire, Manke, Saudino, Reiss, Hetherington, & Plomin, 1999; Muris, Meesters, & Fijen, 2003). Competentie kan ingedeeld worden in verschillende domeinen, hier vallen onder andere sociale acceptatie, gevoel van eigenwaarde

en fysieke verschijning onder (Coplan, Findlay, & Nelson, 2004; Gurtman, 1999; Harter, 1985; Henricsson, & Rydell, 2006). In dit onderzoek is competentiebeleving gerelateerd aan de werkomstandigheden van de pedagogisch medewerkers en wordt er met competentiebeleving, de inschatting van eigen vaardigheden in de omgang met kinderen bedoeld.

Invloed competentiebeleving op de pedagogische relatie

Competentiebeleving onder werknemers kan van invloed zijn op de prestaties die zij leveren. Wanneer werknemers zich competent voelen en de werkgever erkent dit, zullen werknemers gemotiveerder zijn om zich positief in te zetten voor het bedrijf of instelling, wat leidt tot betere prestaties (van der Heijde, & van der Heijden, 2008; De Vos, de Houw, & van der Heijden, 2011). Een pedagogisch medewerker die zich competent voelt, is beter in staat om kinderen te motiveren tot leren en is sensitiever in zijn of haar aanpak (Cheuk, Wong, & Rosen, 2011; Klassen, Usher & Bong, 2010). Daarnaast zullen de kinderen met een positiever gevoel tijd doorbrengen op het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal en wordt door deze houding tevens het gevoel van eigenwaarde van de kinderen positief gestimuleerd wat positief van invloed is op de sfeer op de groep (Caprara, Barbaranelli, Steca, & Malone, 2006). Een pedagogisch medewerker die zich competent voelt, is ook beter in staat tot zelfreflectie en het analyseren van het eigen aandeel in eventuele conflicten, miscommunicatie met ouders en of kinderen (Caprara, Barbaranelli, Steca, & Malone, 2006; Pantic, & Wubbels, 2009).

Samenvattend gesproken zal een pedagogisch medewerker die zich competent voelt, een positieve bijdrage leveren aan de pedagogische relatie met de kinderen. Op basis van bovenstaande zijn de volgende hypothesen geformuleerd:

- Een hoge mate van competentiebeleving van pedagogisch medewerkers staat in verband met een positieve relatie tussen de pedagogisch medewerkers en kinderen.
 - Pedagogisch medewerkers met een hoge mate van competentiebeleving zullen sensitiever zijn in omgang met de kinderen.
 - Een hoge mate van competentiebeleving van pedagogisch medewerkers hangt samen met een positieve sfeer van de groep.

Werktevredenheid

Werktevredenheid wordt beschreven als een algemeen gevoel van tevreden zijn over en plezier hebben in het werk (Skaalvik, & Skaalvik, 2011). Het is een belangrijke factor voor de motivatie voor werk, daarnaast is het een stressremmer en heeft het een positieve invloed op het zelfvertrouwen van de pedagogisch medewerker (Stocker, Jacobshagen, Semmer, &

Annen, 2010). Tevens leidt een grote mate van werktevredenheid tot een grotere motivatie onder werknemers om zich verder te ontwikkelen en bij te leren, oftewel draagt bij aan verdere professionalisering (Kyndt, Dochy, Michielsen, & Moeyaert, 2009).

Invloed van werktevredenheid op de pedagogische relatie

Professionalisering van pedagogisch medewerkers is een kernelement voor het verbeteren van de kwaliteit van de voorschoolse instellingen (NJI, n.d). Werktevredenheid kan een belangrijke rol vervullen als het gaat om het verbeteren van de kwaliteit in voorschoolse instellingen. Uit onderzoek blijkt dat werktevredenheid de sfeer op de groep en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerker kan beïnvloeden (Brouwers & Tomic, 2000; Menon, & Christou, 2002). Wanneer de werktevredenheid hoog is, zal de pedagogisch medewerker in staat zijn om de sfeer op de groep te verbeteren en sensitiever reageren op de kinderen (Brouwers & Tomic, 2000; Menon, & Christou, 2002). Een te hoge werkdruk onder pedagogisch medewerkers kan aanleiding zijn voor conflicten met collega's. Daarnaast is dit negatief van invloed op de relatie met kinderen en hun ouders en het welbevinden van de kinderen (de Schipper, Riksen-Walraven, & Geurts, 2007; Skaalvik, & Skaalvik, 2011). Wanneer pedagogisch medewerkers een hoge werkdruk, kan dit negatief zijn voor het welbevinden van de kinderen op de groep. Concluderend kunnen de volgende hypothesen opgesteld worden:

- Een hoge mate van werktevredenheid onder pedagogisch medewerkers staat in verband met positieve relatie tussen de pedagogisch medewerkers en kinderen.
 - Pedagogisch medewerkers die erg tevreden zijn met hun werk, zullen sensitiever zijn in de omgang met kinderen.
 - Pedagogisch medewerkers die erg tevreden zijn met hun werk, zullen een positieve sfeer hebben op de groep.

Methoden

Het doel van dit onderzoek is inzicht bieden in de professionele relatie tussen pedagogisch medewerkers en de kinderen van hun groep. Aan de hand van een literatuurstudie en gegevens uit de reeds afgenomen vragenlijst en gestandaardiseerd observatiemiddel, het Classroom Assessment Scoring System (CLASS) worden de benodigde gegevens verzameld en geanalyseerd. Omdat er gekeken wordt of er samenhang bestaat tussen beide componenten is er sprake van kwantitatief onderzoek en kwantitatieve, beschrijvende vraagstelling (Baarda, 2009). De database, die voor dit onderzoek gebruikt

wordt, vormt het resultaat van de eerste ronde observaties en afname van vragenlijsten onder pedagogisch medewerkers en dateert uit 2010. Dit maakt het gehele onderzoek vanuit het landelijke project omtrent kwaliteitsverbetering een longitudinale, kwantitatieve survey.

De afhankelijke variabele, de professionele pedagogische relatie wordt geoperationaliseerd in de volgende drie CLASS-dimensies: *Sensitiviteit van de Leidster*, *Positieve Sfeer* en *Negatieve Sfeer op de groep*. De onafhankelijke variabelen zijn *werktevredenheid* en *competentiebeleving* van pedagogisch medewerkers.

Populatie en steekproefbeschrijving

Er is bij 101 instellingen, zowel kinderdagverblijven als peuterspeelzalen en daarbinnen 138 groepen, geobserveerd met de CLASS. Op deze groepen hebben 154 pedagogisch medewerkers een vragenlijst ingevuld. De groepen die geobserveerd zijn, bestaan uit kinderen tussen de 0 en 4 jaar. De pedagogisch medewerkers die de vragenlijst ingevuld hebben, zijn in de meeste gevallen de vaste medewerkers van de geobserveerde groep. Van de deelnemende instellingen is 36,2% een kinderdagverblijf en 63,8% een peuterspeelzaal. Wat betreft de demografische kenmerken kan over deze medewerkers gezegd worden dat 99,3 % vrouw is en 0,7 % man is.

De hoogst genoten opleiding is in 53,4% MBO niveau 3 en 15,5% MBO niveau 4. Tevens heeft 10,3% een HBO opleiding gevolgd. 0,9% van de medewerkers heeft een universitaire studie afgerond. 19,8% heeft een andere opleiding gevolgd, hier geven pedagogisch medewerkers de opleiding tot onderwijsassistent aan of de pedagogische academie voor het basisonderwijs (pabo). Daarnaast komt 1,4% uit Turkije, 1,4% uit Marokko, 2,1% uit Suriname 2,8% uit de Antillen/Aruba en 2,8% uit overige niet-Westerse landen en 0,7% uit overige Westerse landen.

De onderzoekers hebben de steekproef bewust samengesteld. Het huidige project waar deze masterthesis bij aangesloten is, is namelijk een aansluiting op een eerder onderzoek dat zich gericht heeft op de (pedagogische) kwaliteit binnen basisscholen. Dit maakt de steekproef select en doelgericht (Baarda, 2009).

Onderzoeksinstrumenten

Ten eerste heeft er op bijna alle groepen een observatie plaatsgevonden. Deze observatie bestaat uit vier observatiecycli van 20 minuten, waarbij er telkens naar een ander aspect van het dagprogramma werd gekeken (eetmoment, vrijspelmoment, activiteit, kringmoment). De instellingen werden telefonisch benaderd door de observator om de

groepsobservatie te plannen. Wegens privacy waarborging in het wetenschappelijk onderzoek, werden de verzamelde gegevens volgens strikte richtlijnen beheerd. De observatie is gedaan aan de hand van de CLASS Toddler, deze versie is speciaal ontwikkeld voor peuters. De van origine Amerikaanse observatie is vertaald naar het Nederlands (La Paro, Hamre, & Pianta, 2011). Dit gestandaardiseerde observatie instrument is ontwikkeld om interacties tussen pedagogisch medewerkers en kinderen te kunnen beoordelen binnen voorschoolse instellingen. Deze interactie wordt gemeten aan de hand van drie domeinen: *Emotionele Ondersteuning* (4 dimensies: *Positieve Sfeer*, *Negatieve Sfeer*, *Sensitiviteit van de leidster en Aandacht voor het kindperspectief*), *Groepsorganisatie (Gedragregulering)* en *Educatieve ondersteuning* (3 dimensies; *Faciliteren van leren en ontwikkelingen*, *Kwaliteit van feedback en Stimuleren van taalontwikkeling*) (La Paro, Hamre, & Pianta, 2011).

Voor dit onderzoek is vooral het eerste domein, *Emotionele Ondersteuning*, van belang. Dit domein bestaat uit de vier dimensies zoals hierboven genoemd. *Positieve sfeer* wordt door de CLASS omschreven als een warme, respectvolle en plezierige relatie tussen kind en opvoeder. Het gaat hierbij om zowel verbale interacties (het geven van een compliment) als non-verbale interacties (tonen van fysieke affectie) (La Paro, Hamre, & Pianta, 2011). De variabele *Positieve sfeer* wordt dan ook onderscheiden in de emotionele band, het respect en plezier tussen de leidster en de kinderen kind (La Paro, Hamre, & Pianta, 2011). *Negatieve sfeer* heeft betrekking op de mate van geuite negativiteit door de pedagogisch medewerker en/of de kinderen. *Sensitiviteit van de leidster* heeft betrekking op de responsiviteit van de leidster en het bewust zijn van individuele en emotionele behoeften van een kind (La Paro, Hamre, & Pianta, 2011). De laatste subschaal *Aandacht voor kindperspectief* houdt in dat pedagogisch medewerkers rekening houden met de behoeften van de kinderen en afstemmen op hun interesses, motivatie en perspectieven, maar staat niet centraal in dit onderzoek.

Tijdens dit onderzoek zullen de variabelen *Sensitiviteit van de leidster* en de *Positieve- en Negatieve sfeer op de groep* gemeten worden aan de hand van de CLASS. De scoring van de genoemde dimensies uit de CLASS gaat via een 7-puntsschaal. De pedagogisch medewerker kan laag scoren (1,2), midden scoren (3,4,5) of hoog score (6,7). Omdat er geen absoluut nulpunt is, wordt gesproken van interval meetniveau.

Ook de betrouwbaarheid is in meerdere studies onderzocht, waarbij voornamelijk is gekeken naar de CLASS pre-K, een vergelijkbaar instrument dat gebruikt wordt voor kinderen in de kleuterklassen. Hierin is vastgesteld dat de CLASS betrouwbaar is. De Cronbachs alpha voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid ligt tussen de .77 en .88 (Howes

et al., 2008; Mashburn et al., 2008; Thomason & la Paro, 2009). De Cronbachs alpha voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid ligt tussen de .77 en .88 (Mashburn et al., 2008; Howes et al., 2008).

Als voorwaarde is gesteld dat alle CLASS observatoren in het bezit moeten zijn van een CLASS certificaat, wat afgegeven wordt na het succesvol afronden van een training. Dit is van positieve invloed op de betrouwbaarheid van de vragenlijst. Daarnaast blijken de dimensies die betrokken zijn bij de CLASS stabiel door de tijd heen (Howes et al., 2008).

Voor de variabelen competentiebeleving en werktevredenheid bij pedagogisch medewerkers is gebruik gemaakt van een vragenlijst voor pedagogisch medewerkers ontwikkeld door de Universiteit Utrecht in samenwerking met het Kohnstamm instituut. De vragenlijst bestaat uit 42 vragen betreffende verschillende onderwerpen omtrent de werkzaamheden binnen het kinderdagverblijf en/of peuterspeelzaal. Aan de deelnemende pedagogisch medewerkers is gevraagd deze schriftelijk in te vullen en te retourneren. Enkele voorbeelden zijn vragen over spel, omgang met kinderen en vragen over ontwikkelingsstimulering. Voor dit onderzoek worden vraag 13 en vraag 14 gebruikt. Vraag 13 over het werk en hoe de medewerker het werk ervaart, wordt gebruikt om de werktevredenheid te meten. De vraag bestaat uit acht stellingen over hoe de pedagogisch medewerker zijn werk ervaart. De vraag heeft vijf antwoordcategorieën variërend van 'nooit' tot 'altijd'. Een voorbeeld uit vraag 13 is de stelling 'ik voel me in mijn werk ondergewaardeerd'. In vraag 14 geven pedagogisch medewerkers aan hoe zij hun vaardigheden in de omgang met kinderen inschatten. Met deze vraag zal de competentiebeleving gemeten worden. De vraag bestaat uit elf stellingen met vijf antwoordcategorieën variërend van 'geheel oneens' tot 'geheel eens'. Een voorbeeld uit vraag 14 is de stelling 'Ik ben voldoende vaardig in het samen laten spelen of werken van kinderen als team' is één van de stellingen die aan bod komen.

In welke mate deze vragenlijst betrouwbaar of valide is, is (nog) niet onderzocht. Deze schriftelijke enquête is niet anoniem, maar de uitkomsten zullen niet individueel teruggekoppeld worden. Hiermee wordt gehoopt dat respondenten minder snel sociaal wenselijk antwoorden. Wanneer dit gegeven helder teruggekoppeld wordt aan de pedagogisch medewerker, zal dit positief bij kunnen dragen aan de betrouwbaarheid van de vragenlijst (Baarda, 2009).

Data-analyse

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen worden de gegevens uit de CLASS-observaties en de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers geanalyseerd. Dit databestand is ingevoerd in SPSS en via dit programma zullen de onderzoeksvragen statistisch geanalyseerd worden. De onderzoeksvragen zullen getoetst worden aan de hand van een multiple regressieanalyse. Voor deze analysemethode is gekozen omdat er in het onderzoek sprake is van meerdere onafhankelijke variabelen. De multiple regressie toetst namelijk of meerdere onafhankelijke variabelen een verband hebben met de afhankelijke variabele (Field, 2009).

Afhankelijke variabele

De pedagogische relatie (Y) is de afhankelijke variabele op interval meetniveau en is opgebouwd uit twee indicatoren: sensitieve omgang (Y_1) en de sfeer op de groep (Y_2). Deze twee indicatoren bestaan uit verschillende gegevens. Sensitieve omgang wordt gemeten met de gelijknamige schaal uit de CLASS. De professionele pedagogische relatie bestaat tevens uit de indicator 'sfeer op de groep'. Om gegevens omtrent deze indicator te verzamelen is gebruik gemaakt van het databestand van de CLASS-observatie. De schalen positieve sfeer en negatieve sfeer vormen samen de indicator 'sfeer op de groep'. De schaal negatieve sfeer behoort omgepoold te worden om zo bruikbaar te worden voor de indicator. Tijdens het analyseren van de gegevens wordt er gebruik gemaakt van twee variabelen 'sensitieve omgang' en 'sfeer op de groep'.

Onafhankelijke variabelen

De 'competentiebeleving' en 'werktevredenheid' bij pedagogisch medewerkers vormen samen de onafhankelijke variabelen op intervalmeetniveau. Om de onafhankelijke variabelen competentiebeleving te meten is gebruik gemaakt van gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers, met name vraag 14 is gebruikt, deze vraag bestaat uit 11 items en zijn in het databestand als aparte variabelen terug te vinden. Deze worden samengevoegd en vormen samen de variabele 'competentiebeleving' (X_1). Om de variabele 'werktevredenheid' (X_2) te meten is gebruik gemaakt van vraag 13. Deze vraag bestaat uit 9 items. Omdat de items a, e, f en h negatief geformuleerd zijn, dienen deze omgepoold te worden, zodat zij hetzelfde meten als de overige stellingen. In het databestand zijn de stellingen aparte variabelen, deze dienen samengevoegd en hergecodeerd te worden, samengevoegd vormen deze stellingen de variabele 'werktevredenheid'.

Kwaliteit van de gegevens

De databestanden dienen gecontroleerd te worden op eventuele missing values. Dit omdat zij de betrouwbaarheid van het onderzoek negatief kunnen beïnvloeden (Field, 2009). Wanneer blijkt dat missing values voortkomen in de databestanden worden deze bewerkt met behulp van imputatie van seriegemiddelde. Dit houdt in dat de ontbrekende gegevens verwijderd worden en vervangen worden door de gemiddelde score op het betreffende item (Field, 2009).

Naast missing values wordt ook gecontroleerd of de schaal daadwerkelijk betrouwbaar is. Dit wordt enerzijds gemeten met een factoranalyse. Wanneer een item een score van .4 behaald of lager, wordt deze verwijderd. Daarnaast wordt de schaalbetrouwbaarheid gecontroleerd met een meting van de Cronbachs Alfa.

Voordat de analyses uitgevoerd, is het belangrijk dat de variabelen voldoen aan verschillende assumpties. De variabelen moeten normaal verdeeld zijn, er moet een homogeniteit bestaan en in de variabelen mogen niet te veel uitbijters zitten (Field, 2009). Wanneer blijkt dat de variabele niet normaal verdeeld is, is het van belang deze te standaardiseren, bij een groot aantal uitbijters is het van belang deze te reduceren. Dit kan door de uitbijters te verwijderen, de variabelen te transformeren of door de score te veranderen (Field, 2009).

Na het analyseren van de assumpties bleken de variabelen maar niet allen normaal verdeeld, waarna de schalen 'sfeer' en 'sensitiviteit van de leidster' gestandaardiseerd zijn, door een z-score te berekenen. Een factoranalyse liet zien dat op de variabele 'competentiebeleving' twee items uitvielen. Het ging om de items 'omgaan met een lichamelijke beperking' en 'omgaan met een verstandelijke beperking'. Deze items zijn uit de schaal gehaald, waarna het probleem opgelost was. Er waren veel uitbijters in de variabelen 'sensitiviteit' en 'sfeer'. Door deze scores te standaardiseren is het aantal uitbijters geminimaliseerd naar een acceptabel aantal.

Resultaten

Sfeer op de groep

Uit de meervoudige regressievergelijking blijkt dat er tussen sfeer op de groep en competentiebeleving geen significant verband bestaat, $R^2 = .028$, adjusted $R^2 = .014$, $F(1, 988) = 2,02$, $p = .59$. Omdat er geen significant verband gevonden werd is tevens een enkelvoudige regressievergelijking uitgevoerd tussen sfeer en competentiebeleving. Ook uit deze enkelvoudige regressievergelijkingen kwam geen significant verband naar voren. $R^2 =$

.015, adjusted $R^2=.007$, $F(2, 061)= 1,95$, $p=.15$. Tussen sfeer op de groep en werktevredenheid blijkt wel een significant positief verband te bestaan, $R^2 = .028$, adjusted $R^2=.014$, $F(1, 973)= 2.02$, $p=.05$. Deze resultaten tonen aan dat hoe hoger de werktevredenheid onder pedagogisch medewerkers, hoe beter de sfeer op de groep is. Geconcludeerd kan worden dat de werktevredenheid onder pedagogisch medewerkers positief in verband staat met sfeer op de groep, de mate van competentiebeleving staat niet in verband met de sfeer op de groep.

Sensitiviteit

Uit de regressievergelijking blijkt dat er een significant verband bestaat tussen sensitieve omgang en werktevredenheid (zie tabel 1). De richting van dit effect is positief, $R^2 = .046$, adjusted $R^2=.032$, $F(3, 32)= 3.054$, $p=.04$. Dit betekent dat pedagogisch medewerkers die tevreden zijn over hun werk, sensitiever omgaan met de kinderen op hun groep. Competentiebeleving blijkt geen significant verband aan te tonen met de sensitieve omgang, De schaal verklaart echter maar 5% van de totale variantie van sensitiviteit van de leidster. $R^2 = .046$, adjusted $R^2=.032$, $F(3, 32)= 3.054$, $p=.07$.

Op basis van de uitgevoerde meervoudige regressievergelijking worden enkel de hypothesen ‘Pedagogisch medewerkers die erg tevreden zijn met hun werk, zullen sensitiever zijn in de omgang met kinderen’ en ‘Pedagogisch medewerkers die erg tevreden zijn met hun werk, zullen een positieve sfeer hebben op de groep. De andere hypothesen betreffende competentiebeleving worden verworpen.

Tabel 1

Resultaten Meervoudige Lineaire Regressieanalyse

Onafhankelijke variabelen	Sfeer op de groep	Sensitiviteit
	β	β
Competentiebeleving	-.043	-.155
Werktevredenheid	.168*	.180*
R^2	.03	.05

Noot * $p < .05$.

Discussie

Het doel van deze masterthesis is onderzoeken of er een verband bestaat tussen de competentiebeleving en werktevredenheid van de pedagogisch medewerker en de professionele pedagogische relatie die deze heeft met de kinderen op de groep. Dit onderzoek is ontstaan naar aanleiding van een landelijk onderzoek naar kwaliteitsverbetering in voorschoolse instellingen. Hoewel het aantal kinderen dat naar voorschoolse voorzieningen gaat gestegen is, lijkt de kwaliteit juist gedaald, wat negatief van invloed is op de ontwikkeling van de kinderen (NJI n.d.). Door de onderzoeksvragen te beantwoorden, wordt gekeken of er daadwerkelijk een verband bestaat werktevredenheid en competentiebeleving onder pedagogisch medewerkers en de pedagogische relatie die zij hebben met de kinderen. Tevens wordt bekeken wat dit verband betekent voor de kwaliteitsverbetering van de voorschoolse instellingen.

Verband tussen competentiebeleving en de pedagogische relatie

Uit de meervoudige regressieanalyse blijkt dat competentiebeleving geen verband houdt met de pedagogische relatie tussen kinderen en pedagogisch medewerkers. Gezien de literatuur is deze uitkomst tegen de verwachting in, er werd juist verwacht dat er een (positief) verband zou zijn. Een verklaring voor deze onverwachte uitkomst zou kunnen zijn dat competentiebeleving slechts een heel klein aandeel heeft in het vormen van een pedagogische relatie. Uit de literatuur blijkt dat een warme pedagogische relatie is opgebouwd uit een hoge mate van nabijheid en een laag niveau van conflict (Ahnert, Lamb, & Piquart, 2006; Burchinal et al., 2008). De relatie wordt ondersteund door een omgeving van ondersteuning en emotionele veiligheid waarin vooral kinderen zich zelfverzekerd en ondersteund voelen (Ahnert, Lamb, & Piquart, 2006; Burchinal et al., 2008). Tevens blijkt dat pedagogisch medewerkers sensitiever wanneer de sfeer op de groep positief is (Rimm-Kaufman et al., 2002). In deze literatuur wordt niets vermeld over de mate van competentiebeleving onder leidsters op voorschoolse instellingen en hoe dit van invloed is op de pedagogische relatie. Het blijkt tevens dat tijdens het opbouwen van een pedagogische relatie de karaktereigenschappen, het geslacht en de sociaal-economische achtergrond van de pedagogisch medewerker een rol speelt (Ahnert, Lamb, & Piquart, 2006). Concluderend kan er gezegd worden dat de pedagogische relatie voornamelijk wordt beïnvloed door het gedrag van de pedagogisch medewerkers en de kinderen en de omgevingsfactoren, in plaats van het gevoel en de gedachten van een pedagogisch medewerker. Een andere verklaring voor het ontbreken van het verband is de vragenlijst die gebruikt is in het onderzoek, is ingevuld door

de pedagogisch medewerkers. De pedagogische relatie is echter onderzocht door middel van een gestandaardiseerde observatiemethode. De vragenlijst kan door de pedagogisch medewerkers sociaal wenselijk zijn ingevuld, wat ook wel het halo-effect wordt genoemd (Brosseau-Liard, & Birch, 2010). Door de sociaal-wenselijke antwoorden lijken de pedagogisch medewerkers juist in meer of mindere mate competent, wat niet strookt met de resultaten uit de conclusies. Hierdoor ontstaat een scheef beeld wat een verklaring kan zijn voor het niet uitkomen van de verwachtingen.

Verband tussen werktevredenheid en de pedagogische relatie

Er is ook gekeken naar een verband tussen werktevredenheid en pedagogische relatie, uit deze meervoudige regressieanalyse blijkt dat er op zowel *sfeer op de groep* als *sensitiviteit* een significant, positief verband is gevonden. Dit houdt in dat werktevredenheid de pedagogische relatie positief kan beïnvloeden. Dit resultaat komt overeen met de verwachting dat wanneer de pedagogisch medewerker een hoge mate van werktevredenheid en een lage mate van werkdruk ervaart de sfeer op de groep (Brouwers, & Tomic, 2002; Menon, & Christou, 2000; De Schipper, Riksen-Walraven, & Geurts, 2007; Skaalvik, & Skaalvik, 2011).

Kanttekeningen

Er zijn enkele kanttekeningen bij het uitgevoerde onderzoek. Zoals de selectie werving van deze respondenten en instellingen, hierdoor worden de gegevens in mindere mate generaliseerbaar voor het totaal aantal Nederlandse pedagogisch medewerkers (Baarda, 2009). In het onderzoek is er in het onderzoek rekening gehouden met de herkomst van de literatuur. Er is echter wel expliciet gezocht naar literatuur uit Nederlandse bronnen of uit landen met vergelijkbare culturele achtergronden, om zo het beeld van de Nederlandse pedagogisch medewerkers te waarborgen. Hoewel observatoren grondig getraind worden om de CLASS uit te voeren, kan het zo zijn dat de daadwerkelijke uitvoering anders verloopt zoals beschreven in de handleiding. De kans blijft bestaan op individuele verschillen in interpretatie, waardoor ruis kan ontstaan in het analyseren van de gegevens, wat niet ten goede komt aan de betrouwbaarheid (Baarda, 2009).

Implicaties voor de praktijk en suggesties voor nader onderzoek.

Werktevredenheid onder pedagogisch medewerkers blijkt belangrijk voor de kwaliteit van de pedagogische relatie. Werkzame interventies om de werktevredenheid onder werknemers in de zorg hoog te houden zijn supervisie en coaching. Wanneer dit adequaat

gebeurt, zal de werktevredenheid toenemen (Rietveld & van Rooijen – Mutsaers, 2011). Tijdens supervisie en coaching is ruimte om de emotionele belasting die pedagogisch medewerkers ervaren, te bespreken (Klassen, Usher & Bong, 2010; Rasku & Kinnunen, 2003). Wanneer hier geen ruimte voor is, zal de werkdruk toenemen en neemt de werktevredenheid af (Rasku & Kinnunen, 2003). Het bieden van doorgroei mogelijkheden en mogelijkheden tot door studeren, zijn tevens factoren die de werktevredenheid vergroten (Margolis, 2008). Andere factoren die de werktevredenheid hoog houden zijn het algemene klimaat binnen de instelling en het waarnemen van de educatieve vooruitgang van de kinderen (Klassen & Chui, 2010). Wat de meest effectieve werkomstandigheden voor pedagogisch medewerkers op deze instellingen is, wordt niet toegelicht. Nader onderzoek op dit vlak is gewenst. In het huidig onderzoek is een verband tussen werktevredenheid en de pedagogische relatie aangetoond. Het is echter niet bekend in welke mate werktevredenheid invloed heeft op de pedagogische relatie, nader onderzoek wordt deze mate invloed wordt wenselijk geacht. Daarnaast blijkt uit de literatuur dat het niet duidelijk is in welke mate competentiebeleving van invloed is op de relatie tussen de pedagogisch medewerker en de kinderen op de groep. Toekomstig onderzoek zou hier helderheid in kunnen verschaffen.

De laatste aanbeveling voor nader onderzoek is het toespitsen van informatie op pedagogisch medewerkers, nu is er voornamelijk gebruik gemaakt van literatuur betreffende basisschoolleerkrachten in de kleuterklas, omdat literatuur betreffende pedagogisch medewerkers niet voorhanden was. Het gaat hier om zowel competentiebeleving als werktevredenheid. Wanneer deze gegevens beschikbaar zijn, zal het onderzoek nog beter onderbouwd kunnen worden, omdat gegevens dan geheel aansluiten bij de onderzoekspopulatie.

Conclusie

De resultaten uit dit onderzoek tonen aan dat er een positief verband bestaat tussen werktevredenheid en de pedagogische relatie. Er lijkt geen verband te zijn tussen competentiebeleving van de pedagogisch medewerker en haar relatie met de kinderen van de groep. Uit dit onderzoek kan dus geconcludeerd worden dat ten behoeve van de kwaliteitsverbetering op voorschoolse instellingen de nadruk gelegd moet worden op het welbevinden en werktevredenheid van de pedagogisch medewerkers. Wanneer dit gebeurt wordt de pedagogische relatie positief gestimuleerd, wat ten goede komt aan de kwaliteit van voorschoolse instellingen.

Referenties

- Ahnert, L., Pinquart, M., & Lamb, M. E., (2006) Security of children's relationships with nonparental care providers: a meta-analysis. *Child Development, 74*, 664 - 679. doi: 10.1111/j.1467-8624.2006.00896.x
- Baarda, D. B. (2009). *Dit is onderzoek! handleiding voor kwanitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Brouwers, A., & Tomic, W. (2000) A longitudinal study of teacher burnout and perceived self-efficacy in classroom management. *Teaching and teacher education, 16*, 239-253.
- Brosseau-Liard, P. E., & Birch, S. A. J. (2010). 'I bet you know more and are nicer too!:' what children infer from others' accuracy. *Developmental Science, 13*. 772-778. doi: 10.1111/j.1467-7687.2009.00932.x
- Burchianal, M., Howes, C., Pianta, R. C., Bryant, D., Early D. M., Clifford, R. C., & Barbarin, O. A. (2008). Predicting child outcomes at the end of kindergarten from the quality of pre-kindergarten teacher-child interactions and instruction. *Applied Developmental Science, 12*. 140-152. doi: 10.1080/10888690802199418
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Steca, P., & Malone, P. S. (2006) Teachers' self-efficacy beliefs as determinants of job satisfaction and students' academic achievement: A study at the school level. *Journal of school psychology, 44*, 473-490. doi: 10.1016/j.jsp.2006.09.001
- Cheuk, W. H., Wong, K. W., & Rosen, S. (2011) The effects of being spurned and self-esteem on depersonalization and coping preferences in kindergarten teachers: the case of Hong Kong. *Social psychology of education, 14*, 57-73. doi: 10.1007/s11218-010-9138-7
- Coplan, R. J., Findlay, L. C., & Nelson, L. J. (2004) Characteristics of preschoolers with lower perceived competence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*, 399-408. doi: 10.1007/s10802-005-902-y
- De Schipper, E. J., Riksen-Walraven, J. M. A., & Geurts, S. A. E. (2007). Multiple determinants of caregiver behavior in child care centers. *Early Childhood Research Quarterly, 22(3)*, 312-326.

- De Vos, A., De Hauw, S., & Van der Heijden (2011) Competency development and career success: The mediating role of employability. *Journal of Vocational Behavior*, 79, 438-447. doi: 10.1016/j.jvb.2011.05.010
- Field, A. (2009) *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage.
- Fukkink, R. G., & Lont, A. (2007) Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies. *Early Childhood Research Quarterly*, 22, 297-311.
- Gurtman, M. B. (1999). Social competence: An interpersonal analysis and reformulation. *European Journal of Psychological Assessment*, 15, 233-245.
- Hamre B. K., & Pianta R. C. (2004) Self-reported depression in nonfamilial caregivers: prevalence and associations with caregivers behavior in child-care settings. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 279-318, doi:10.1016/j.ecresq.2004.04.006
- Harter, S. (1985). *Manual for the self-perception profile for children*. Denver: University of Denver.
- Henricsson, L., & Rydell, A. (2006). Children with behavior problems: The influence of social competence and social relations on problem stability, school achievement and peer acceptance across the first six years of school. *Infant and Child Development*, 15, 347-366. doi: 10.1002/icd.448
- Howes, C., Burchinal M., Pianta R. C., Bryant D., Early, D., Clifford R., & Barbarin O. A.(2008). Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 27-50. doi:10.1016/j.ecresq.2007.05.002
- Jepman, I. J. (2010) Professionalisering uitvoerend personeel VVE. verkregen op 22 januari 2012 op, <http://www.eco3.nl/eco3/Expertmeetings/professionalering%20vve.pdf>
- Klassen, R. M., & Chiu, M. M. (2010) Effects on teachers' Self-efficacy and job satisfaction: teacher gender, years of experience, and job stress. *Journal of educational psychology*, 102, 741-756. doi: 10.1037/a0019237
- Klassen, R. M., Usher, E. L., & Bong, M. (2010) Teachers' collective efficacy, job satisfaction, and job stress in cross-cultural context. *The journal of experimental education*, 78, 464-486. doi 10.1080/00220970903292975

- Koomen, H. M. Y., van Leeuwen, M. G. P., & van der Leij, A. (2004) Does well-being contribute to performance? Emotional security, teacher support and learning behaviour in kindergarten. *Infant and Child Development, 13*, 253-275. doi: 10.1002/icd.352
- Koomen, H. M. Y., Verschueren, K., & Pianta, R. C. (2007) *leraar-leerling relatie vragenlijst. Handleiding*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum
- Kyndt, E., Dochy, F., Michielsens, M., & Moeyaert, B. (2009) Employee retention: Organisational and personal perspectives. *Vocations and Learning, 12*, 195 – 215, doi: 10.1007/s12186-009-9024-7.
- La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2011). *Classroom Assessment Scoring System - CLASS Toddler*. Charlottesville: Teachstone.
- Margolis, J. (2008) What will keep today's teachers teaching? Looking for a hook as a new career cycle emerges. *Teachers college record, 110*, 160-194.
- Mashburn, A. J., Pianta, R. C., Hamre, B. K., Downer, J. T., Barbarin, O. A., Burchinal M., & Early D. M. (2008) Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language, and social skills.
- McGuire, S., Manke, B., Saudino, K.J., Reiss, D., Heterington, E. M., & Plomin, R. (1999). Perceived competence and self-worth during adolescence: A longitudinal behavioral genetic study. *Child Development, 70*, 1283–1296. doi:10.1111/1467-8624.00094
- Menon, M. E., & Christou, C. (2002) Perceptions of future and current teachers on the organization of elementary schools: a dissonance approach to the investigation of job satisfaction. *Educational Research, 44*, 97-110. doi: 10.1080/0013188011010739 7
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011) *Kerncijfers 2006-2010, Onderwijs, cultuur en wetenschap*. verkregen op 20 januari 2012, op <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2011/05/12/kerncijfers-2006-2010.html>
- Muris, P., Meesters, P., & Fijen, P. (2003). The self-perception profile for children: further evidence for its factor structure, reliability, and validity. *Personality and Individual Differences, 35*, 1791–1802. doi:10.1016/S0191-8869(03)00004-7

- NJI. (n.d.) *Kwaliteit daalt*, verkregen op 22 januari 2012, op <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/25/204.html>
- NJI. (n.d.) *Kwaliteitscriteria*, verkregen op 22 januari 2012, op <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/25/211.html>
- Pantic, N., & Wubbels, T. (2010) Teacher competencies as a basis for teacher education – views of Serbian teachers and teacher educators. *Teaching and teacher education*, 26, 694-703. doi: 10.1016/j.tate.2009.10.005
- Rasku, U., & Kinnunen, U. (2003) Job conditions and wellness among finnish upper secondary school teachers. *Psychology & health*, 18, 441-456. doi: 0.1080/0887044031000147184
- Rienstra, M., & Hagoort, K. (2011) *Kinderopvang per gemeente 2010*, verkregen op 20 januari 2012, op <http://www.cbs.nl/NR/.../110523kinderopvangpergemeentenl2010mw.xls>
- Rietveld, L., & van Rooijen – Mutsaerts, K. (2011) *Wat werkt bij supervisie, intervisie en coaching?* verkregen op 20 juni, 2012, op http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/WatWerkt_supervisie.pdf
- Rigter, J. (2002) *Ontwikkelingspsychologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Countinho
- Rimm-Kaufman, S. E., Early, D. M., Cox, M. J., Saluja, G., Pianta, R. C., Bradley, R. H., & Payne, C. (2002) Early behavioral attributes and teachers' sensitivity as predictors of competent behavior in the kindergarten classroom. *Journal of applied developmental psychology*, 23, 451-470.
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2011) Teachers' feeling of belonging: exhaustion, and job satisfaction: the role of school goal structure and value consonance. *Anxiety, stress & coping: an international journal*, 24, 369-385. doi: 10.1080/10615806.2010.544300
- Stoker, D., Jacobshagen, N., Semmer, N. K., & Annen, H. (2010). Appreciation at work in the Swiss armed forces. *Swiss Journal of Psychology*, 69, 117 – 124. doi: 10.1024/1421-0185/a000013

- Thomason, A. C., & La Paro, K. M. (2009). Measuring the quality of teacher-child interactions in toddler child care. *Early Education and Development, 20*, 285-304. doi: 10.1080/ 10409280902773351
- Van der Heijde, C. M., & Van der Heijden, B. I. J. M. (2006) A competence-based and multidimensional operationalization and measurement of employability. *Human resource management, 45, 03*, 449 – 476. doi: 10.1002/hrm.20119
- Van der Vegt, A. L., Jepma, I. J., Cuelenaere, B., Siegert, J. & Thio, V. (2009). *Trends in en rondom het peuterspeelzaalwerk*. Utrecht/Rotterdam: Sardes/ECORYS.